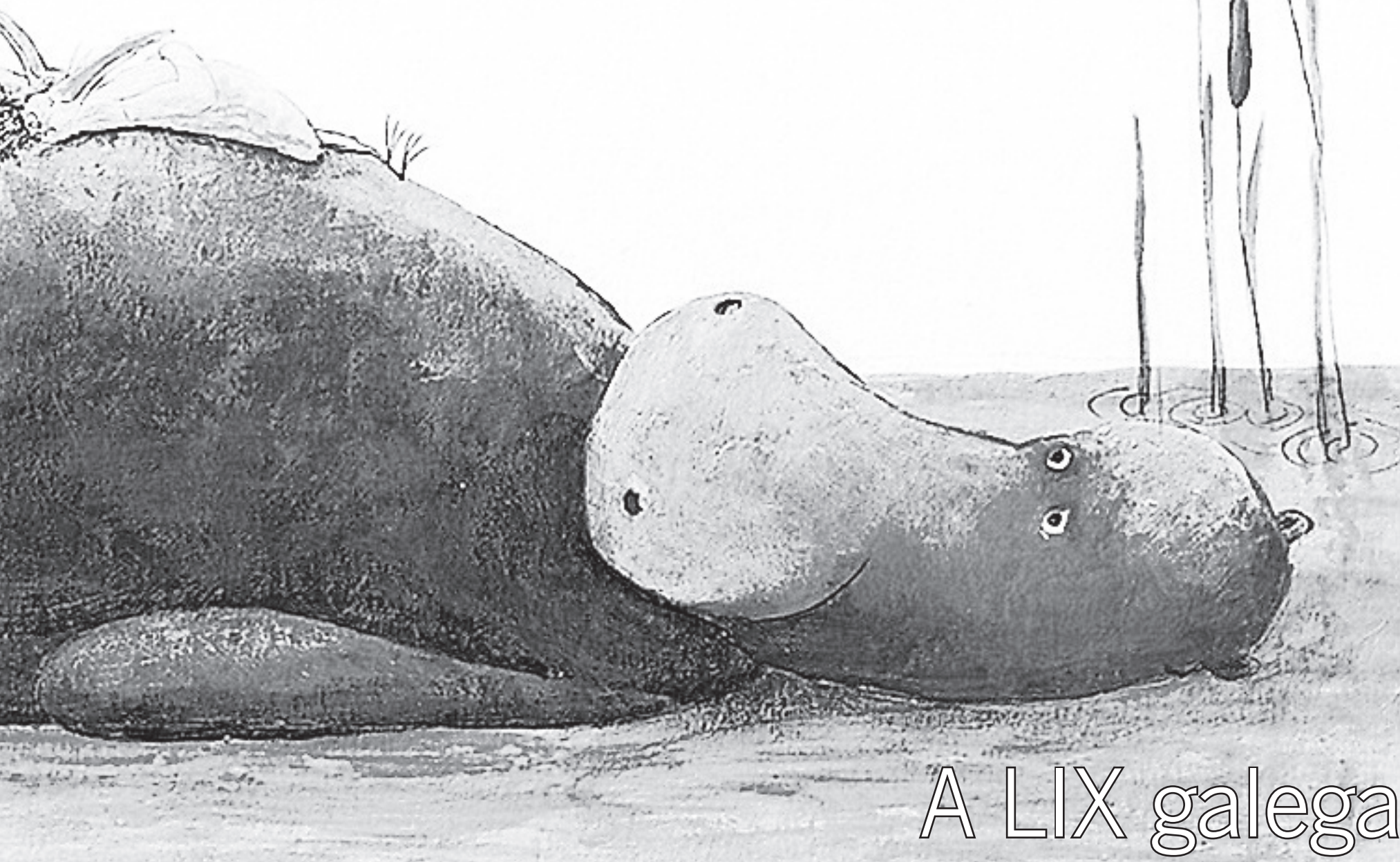

15 ABRIL DO 2010 - NÚMERO 816

rdl

REVISTA
**DAS
LETRAS**

A LIX galega

A inclusión de obras galegas na The White Raven List da Biblioteca Xuvenil Internacional de Múnic ou na lista de honra do Internacional Board of Books for Young People (IBBY) avala o grao de desenvolvemento acadado pola Literatura Infantil e Xuvenil (LIX) do país. Santiago de Compostela acollerá este ano, ademais, o congreso do IBBY, de xeito que a LIX terá unha oportunidade para mellorar a súa proxección exterior, que se vai alicerzando coas traducións e a presenza en feiras internacionais. A situación actual é o resultado dun proceso, cuxa historia se pode remontar moi atrás, situando o comezo da etapa máis moderna nos anos 60 do século XX coa publicación de 'Memorias dun neno labrego' de Neira Vilas. Desde aquela, o comezo da democracia e a introdución do galego no ensino marcaron unha mudanza, xa nos anos 70, que non deixou de consolidarse. O

A historia da LIX galega

xurdimento de novos autores e autoras, de coleccións, de editoras especializadas, a renovación estética, formal e temática, os galardóns acadados polos nosos creadores e creadoras –catro premios nacionais de literatura infantil e xuvenil e varios Lazarillo, fundamentalmente–, marcaron o que é a LIX galega na actualidade. Gáliz, a asociación galega do libro infantil e xuvenil, organizou, co apoio da Concellaría de Cultura, unha exposición sobre a historia da nosa LIX, que se acaba de abrir na biblioteca Ánxel Casal de Santiago e itinerará por outras bibliotecas galegas. Revista das Letras repasa neste número, con Gáliz, esta evolución, a partir do texto dos 22 paneis que contén esta mostra, e de parte das imaxes que inclúe.

A ilustración desta páxina é de Enjamio, para 'Na fogueira dos versos', de Antonio García Teijeiro, en Xerais

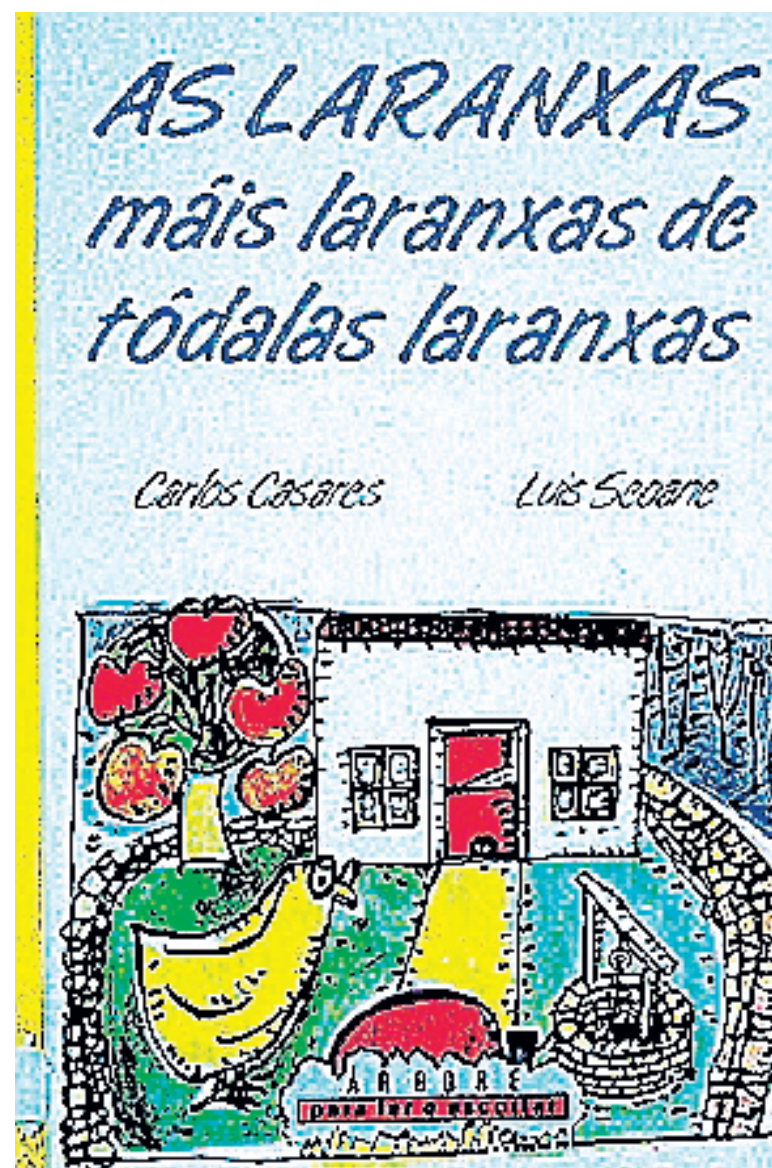
“Eu son Balbino. Un rapaz da aldea. Coma quen di, un ninguén. E ademais, pobre”. Así comeza *Memorias dun neno labrego* (Follas Novas, Buenos Aires, 1961) de Xosé Neira Vilas, a obra fundacional da literatura infantil e xuvenil (LIX) galega, segundo Gáliz. Balbino foi o primeiro gran personaxe da nosa creación literaria para mozos e mozas, que viviu a súa época iniciática nos anos 60 e ata mediados dos 70. O escritor e Premio Nacional de Literatura Infantil Agustín Fernández Paz distingue na súa obra *A literatura infantil e xuvenil en galego*, precisamente, unha primeira etapa que abranguería as primeiras edicións do 1960 ao 1978. No 1966 –ano final da segunda etapa da LIX galega no século XX segundo Xulio Cobas, que tería comezado no 1939 e seguiría a unha primeira de 1900 a 1939–, a editora Galaxia foi pioneira, –salienta Gáliz–, en atender a necesidade da existencia de producións literarias para a infancia e a mocidade. Así, Xohana Torres publicou *Polo mar van as sardiñas* no 1967, o primeiro texto galego traducido a todas as linguas oficiais do Estado.

Deste tempo son tamén outros libros imprescindibles para a historia da LIX do país como *A galiña azul* de Carlos Casares, –tan de actualidade por ter sido escollida polo actual Goberno para o logo das escolas infantís–, ou *Os soños na gaiola* de Manuel María, editado por Xerais no 1968 con ilustracións de Xaquín Marín. O poeta chairego quixo con este libro achegar o primeiro chanzo para a cobertura dun oco ata entón baldío na literatura do país: o da poesía para rapaces e rapazas. No 1973, o concurso de teatro infantil da asociación O’Facho premiou *As laranxas máis laranxas de todas as laranxas*, de Casares, “chiscadela ao mundo do absurdo”, segundo Gáliz, que saíu do prelo da man de Galaxia e con ilustracións de Luis Seoane. No mesmo ano, un libro de María Victoria Moreno descubriu autoras como Pura e Dora Vázquez.

Coa fin do rexime franquista mudou o contexto político. O galego entrou no ensino, primeiro como materia voluntaria e con limitacións –o chamado decreto do bilingüismo de 1979 deu pé incluso a sancións de mestres por dar as súas aulas na noso idioma–. No 1983 aprobouse a Lei de Normalización Lingüística, e sucesivas leis normalizaron a materia de galego e estableceron que parte das demais se desen na nosa lingua. Así, comezaron a publicarse libros de lectura para as clases, e mestras como Helena Villar Janeiro ou Concha Blanco implicáronse na escrita. Os creadores da anterior etapa seguiron traballando, e sumáronse á LIX autores e autoras que cultivaban tamén as letras para maiores, como María Xosé Queizán, Xosé Luis Méndez Ferrín ou Manuel Rivas.

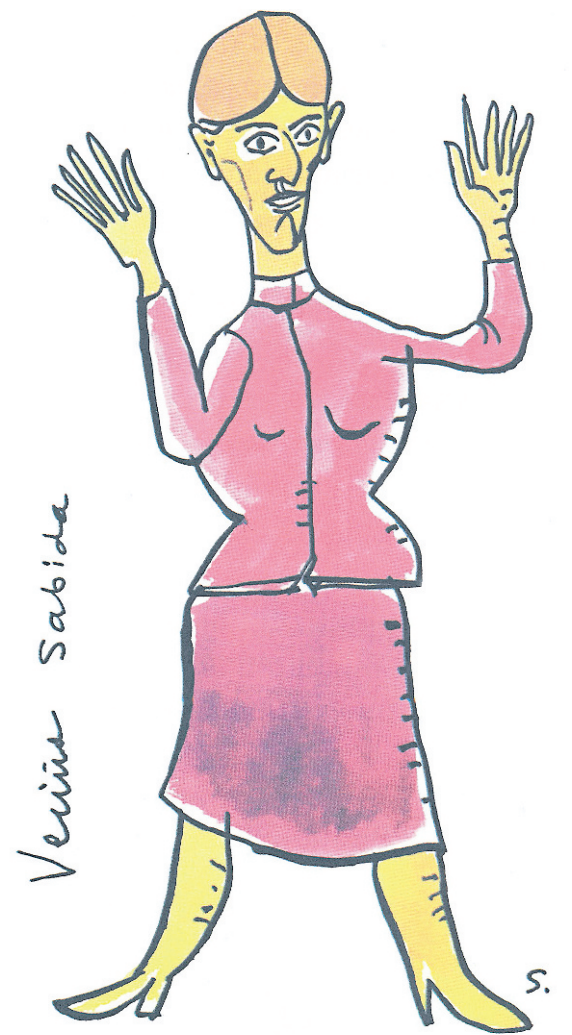
Outra evolución importante, –salienta Gáliz–, foi o inicio da andaina de coleccións como *Xabarín*, de Edicións Xerais, (que hoxe ten catálogos como *Fóra de Xogo* ou *Merlín*), ou *Textos* de Vía Láctea. No 1984 foi publicada unha obra que se convertería en todo un símbolo das nosas letras: *Das cousas de Ramón Lamote* de Paco Martín, premio O Barco de Vapor e Premio Nacional de Literatura Infantil e Xuvenil, editada por SM con ilustracións de Xoán Balboa na colección *O Barco de Vapor*, e que conta cunha segunda parte, *Das novas cousas de Ramón Lamote*, (Galaxia, 2008).

Agustín Fernández Paz sitúa esta segunda etapa da LIX galega entre 1979 a 1988, coa instauración da democracia, tras a aprobación da Constitución, e o inicio da andaina autonómica, que facilitan, como subliña tamén Gáliz, o incremento da demanda escolar de materiais didácticos e de libros infantís e xuvenís para a lectura en galego, e o xurdimento de novas editoras e coleccións específicas. A terceira etapa, que chegaría segundo Paz ata a actualidade, caracterizaríase pola consolidación das coleccións autóctonas, a tradución ao galego de obras da literatura infantil e xuvenil universal e a multiplicación das obras en galego promovidas por editoras de todo o Estado, xunto á proxección exterior, a ampliación de xéneros, a relevancia cada vez maior dos ilustradores e a consolidación dun tecido editorial, cultural, asociativo e institucional ao redor da literatura infantil e xuvenil.

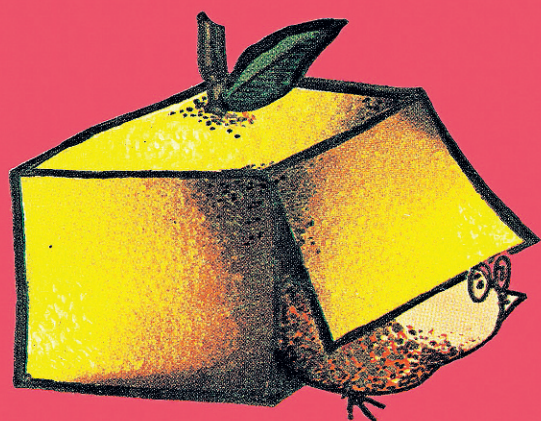

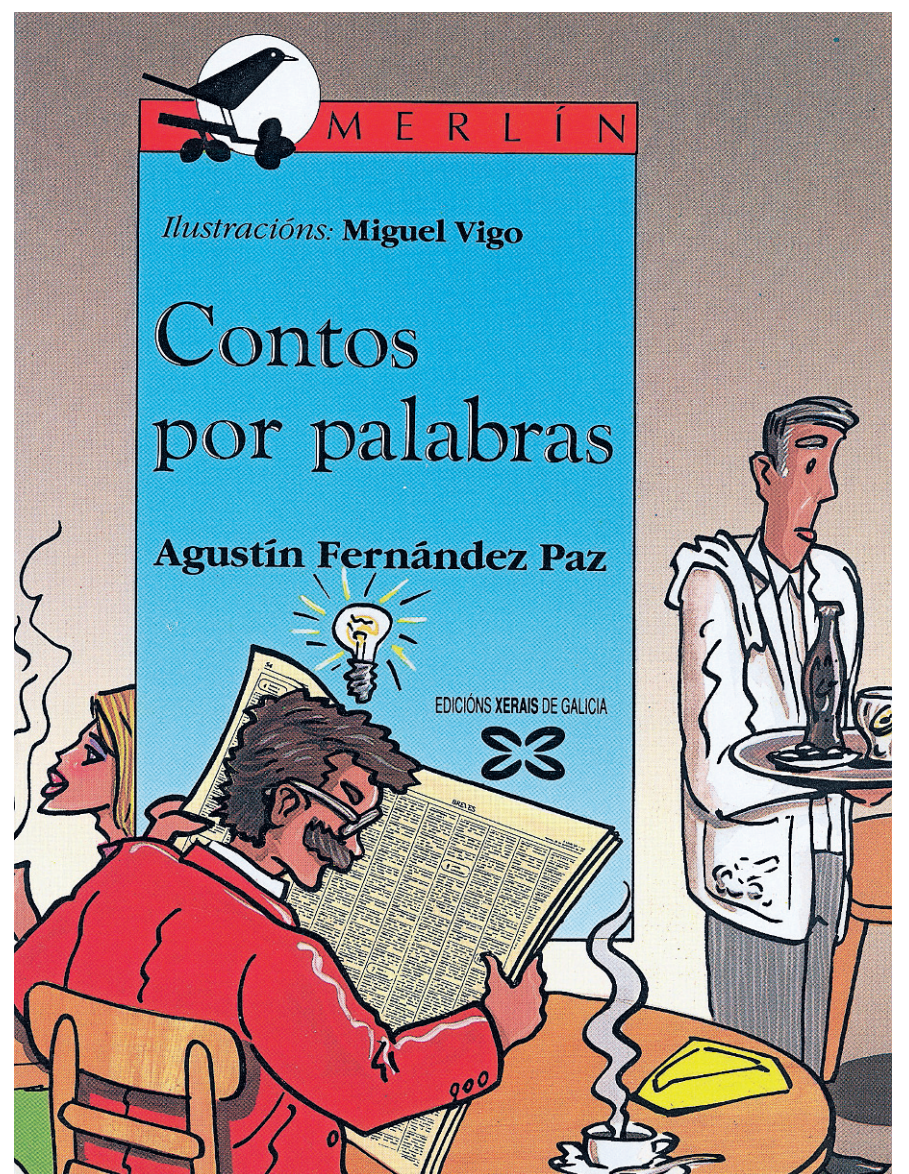
MANUEL MARIA
Os soños na gaiola
VERSOS PRA NENOS

CARLOS CASARES
**AS LARANXAS MAIS
LARANXAS DE TO-
DAS AS LARANXAS**

ed. galaxia.

A terceira etapa da literatura infantil e xuvenil galega ábrese, segundo Gáliz, coa instauración no 1986 do Premio Merlín, primeiro galardón de LIX creado por unha editorial galega, Xerais. Creadores e creadoras procedentes do ensino achegaron novidades temáticas e formais, premios e moitos lectores e lectoras. Paco Martín, Agustín Fernández Paz, Xabier Docampo ou Fina Casadelrey son, segundo Gáliz, os autores máis lidos polas xeracións nadas despois de 1975. *Contos por palabras* de Fernández Paz, de historias creadas a partir de anuncios de xornal, é un exemplo das obras que acadaron unha maior relevancia.

Ademais, este libro obtivo o primeiro dos premios Lazarillo da LIX galega (Manuel Calveiro recibiu recentemente un destes galardóns). Docampo renovou os contos tradicionais en *Cando petan na porta pola noite*, que gañou o noso segundo Premio Nacional de Literatura Infantil e Xuvenil. O terceiro chegaría pouco despois, con *O misterio dos fillos da Lúa* de Fina Casadelrey. Outros autores e autoras son Antón Cortizas, Miguel Vázquez Freire, Gloria Sánchez, Antonio García Teijeiro, Marilar Aleixandre, Xosé A. Neira, Pepe Carballude, Xosé Miranda, Rosa Aneiros ou An Alfaya.

Ao final da década dos 90, a ilustración –sinala Gáliz–, comeza a cobrar forza, en confluencia co que estaba a acontecer noutras literaturas, e non como simple acompañamento do texto, senón como un elemento fundamental, da mesma importancia ca este.

Así chegou o boom do album ilustrado, que hoxe publican, coidadosamente editado e con grande éxito e traducións a outras linguas, editoras como Kalandraka ou OqO. Nesta etapa consolídanse autores e autoras da anterior e xorden outros novos: Paula Carballeira, Marisa Núñez, Xavier Queipo ou o antes citado Marcos Calveiro...

No 1999 gañou por primeira vez unha obra galega o Premio Nacional de Ilustración: *O coelliño branco*, (Kalandraka) con imaxes de Óscar Villán e texto de Xosé Ballesteros. Tres anos despois conseguiu o mesmo galardón Federico Fernández, polas súas ilustracións para *Onde perdeu a Lúa a risa* (Kalandraka) de Miriam Sánchez. Ademais destes, Kiko Dasilva, Noemí López ou Xosé Cobas son só algúns dos autores que destacan neste ámbito. Entre os cativos colleitaron, por outra banda, un grande éxito series como *Os Bolechas*, (A Nosa Terra), ideada por Pepe Carreiro, ou *Os Megatoxos* de Anxo Fariña.

Xunto á mellora estética, desenvolveuse unha diversificación temática e das propostas, xurdindo experiencias que funden poesía e arte como a serie *Trece Lúas* de Factoria K, ou fotografía e collage como no *Imaxina animais* de Xosé Ballesteros e Juan Vidaurre. Os novos enfoques sobre os temas son apreciables, por exemplo, en *Titiritesa* de Xerardo Quintiá e Maurizio Quarello, sobre o amor entre dúas princesas –aínda que xa Marilar Aleixandre, que gañou no 2008 o Premio Fundación Caixa Galicia de Literatura Xuvenil con *A cabeza de medusa*, Xohana Torres ou María Xosé Queizán abridan o camiño para esa revisión dos roles de xénero e os xeitos de afectividade–.

Nesta etapa, como nas anteriores, é moi importante o traballo das editoriais. Galaxia mantén no seu catálogo coleccións como *Árbore* ou *Costa Oeste*, Sotelo Blanco edita tamén infantil e xuvenil, como Baía, Edebé-Rodeira, Ir Indo, Edicións do Cumio, Embora, Nova Galicia Edicións, Tambre, Everest... Non habería que esquecer, tampouco, o papel de eventos como o Salón do Libro Infantil e Xuvenil de Pontevedra.

Os autores e autoras do país tamén conseguen recoñecementos internacionais –por exemplo, DoCampo foi incluído na Honour List IBBY 1996, e na The White Ravens 1997 e 1995 da Biblioteca Xuvenil de Múnic–. Compostela foi, ademais, a cidade escollida para acoller o congreso do Internacional Board of Books for Young People (IBBY) neste ano 2010, tal como anunciara xa o Goberno bipartito e o actual Executivo salientou recentemente. A proxección exterior da LIX galega é, así, cada vez maior, e a ela contribúen as traducións e a presenza de obras do país en feiras internacionais como a de Boloña.

Arriba á esquerda, ilustración de Federico Fernández para *Onde perdeu a Lúa a risa* de Miriam Sánchez (Kalandraka), e á dereita imaxe de Irene Fra para *Chinto e Tom* de Gloria Sánchez (SM), abaixo á dereita ilustración de Xosé Cobas para *Amar e outros verbos* de Ana María Fernández, (Everest), á esquerda imaxe de Kiko da Silva para *A noite da raiña Berenguela* de Xosé A. Neira Cruz, de Planeta e Oxford, e no medio ilustración de Patricia Castelao para *O sombreiro Chichiriteiro* de Manuel Rivas.

